

26-7-22

(i) Printed Pages : 4 Roll No. ....

(ii) Questions : 9 Sub. Code : 

8	0	6	2
---	---	---	---

Exam. Code : 

1	1	0	3
---	---	---	---

B.Ed. 4<sup>th</sup> Semester  
(2042)

**ENVIRONMENTAL EDUCATION (In all Mediums)**

Same for (B.Ed. Yoga Paper-CC-405C 3rd Sem.)

Paper : 4.1-4.2 Opt.(ii)

**Time Allowed : Three Hours] [Maximum Marks : 40**

**Note :—** Units I, II, III & IV have two questions each and the students will be required to attempt **one** question from each of the Unit I to Unit IV. Each question carries **8** marks. Unit V will be compulsory with **4** short answer type questions. Each question will be of **2** marks.

**UNIT-I**

1. Write the concept of Environmental Education. State the various principles of Environmental Education.
2. As a school administrator, what type of programmes you should organize in the school to strengthen environmental education.

**UNIT-II**

3. What do you mean by Ecosystem ? Explain biotic and abiotic components of ecosystem in detail.
4. Classify natural resources and discuss briefly how can we conserve our natural resources ?

**UNIT-III**

5. List different types of environmental pollution and explain effects and controlling measures of each type of pollution.

6. Write short notes on the following :

- Deforestation
- Global warming.

#### UNIT-IV

7. Write short notes on the following :

- Rain water harvesting
- Environmental ethics.

8. Discuss the role of mass media in providing Environmental Education to school students.

#### UNIT-V (Compulsory)

9. Short answer type questions :

- Ecology
- Food web
- Ozone layer depletion
- Disaster Management.

#### (हिन्दी माध्यम)

नोट :- यूनिट 1, II, III और IV प्रत्येक में दो-दो प्रश्न हैं और छात्रों को यूनिट I से यूनिट IV तक प्रत्येक में से एक प्रश्न का प्रयास करना होगा। प्रत्येक प्रश्न के 8 अंक हैं। यूनिट V चार लघुउत्तरीय प्रश्नों के साथ अनिवार्य होगा। प्रत्येक प्रश्न 2 अंक का होगा।

#### यूनिट-I

1. पर्यावरणीय शिक्षा की अवधारणा लिखिए। पर्यावरणीय शिक्षा में विभिन्न सिद्धांतों का वर्णन कीजिए।

2. एक विद्यार्थ्य प्रकाशक के रूप में पर्यावरणीय शिक्षा को सुदृढ़ करने के लिए आपको विद्यार्थ्य में किस प्रकार के कार्यक्रमों का आयोजन करना चाहिए ?

#### यूनिट-II

3. पारिस्थितिक तंत्र से आप क्या समझते हैं ? पारिस्थितिक तंत्र के जैविक और अजैविक घटकों को विस्तार से समझाइए।

4. प्राकृतिक संसाधनों का वर्गीकरण कीजिए और संक्षेप में वर्चों कीजिए कि हम अपने प्राकृतिक संसाधनों का संरक्षण कैसे कर सकते हैं ?

#### यूनिट-III

5. विभिन्न प्रकार के पर्यावरणीय प्रदूषण की सूची बनाएं और प्रदूषण के प्रत्येक प्रकार के प्रभावों और नियंत्रण उपायों की व्याख्या करें।

6. निम्नलिखित पर संक्षिप्त नोट लिखिए

- वनो की कटाई
- ग्लोबल वार्मिंग।

#### यूनिट-IV

7. निम्नलिखित पर संक्षिप्त नोट लिखिए :

- वर्षा जल संयोजन
- पर्यावरणीय नैतिकता।
- स्कूली छात्रों को पर्यावरणीय शिक्षा प्रदान करने में जनसंचार माध्यमों की भूमिका की चर्चा कीजिए।

#### यूनिट-V (अनिवार्य)

9. लघुउत्तरीय प्रश्न :

- पारिस्थितिकी
- खाद्य वेब
- ओजोन परत का क्षय
- आपदा प्रबंधन।

#### (पंजाबी अठुवादा)

ਨੋਟ :- ਯੂਨਿਟ 1, II, III ਅਤੇ IV ਦੇ ਦੋ-ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਯੂਨਿਟ I ਤੋਂ ਯੂਨਿਟ IV ਤੱਕ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 8 ਅੰਕ ਹਨ। ਯੂਨਿਟ V ਚਾਰ ਲਘੂ ਉੱਤਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

#### ਯੂਨਿਟ-1

1. ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲਿਖੋ। ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੱਸੋ।

2. ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?

### ਯੂਨਿਟ-II

3. ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਦੇ ਬਾਇਓਟਿਕ ਅਤੇ ਐਬਾਇਓਟਿਕ ਕੰਪੋਨੈਂਟਸ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
4. ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?

### ਯੂਨਿਟ-III

5. ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
6. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :  
(ੳ) ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ  
(ਅ) ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ।

### ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :  
(ੳ) ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ  
(ਅ) ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਨੈਤਿਕਤਾ।
8. ਸਕੂਲੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਾਸ-ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਰੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

### ਯੂਨਿਟ-V (ਲਾਜ਼ਮੀ)

9. ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :  
(1) ਈਕੋਲੋਜੀ  
(2) ਫੂਡ ਵੈੱਬ  
(3) ਓਜ਼ੋਨ ਪਰਤ ਦੀ ਕਮੀ  
(4) ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭੰਧਨ।